

**Философско-социологически измерения на глобализацията като икономика
и новите видове труд
Яна Филева**

**Philosophical and sociological dimensions of globalization as an economy and
new types of work
Yana Fileva**

e-mail: yana_fileva@yahoo.com

*Яна Филева е студентка в III-ти курс, сп. Социология, Философски факултет,
Югозападен университет „Неофит Рилски“ – Благоевград*

Резюме: Тази статия има за цел да представи един философско-социологически поглед към измеренията на глобализацията като икономика и новите видове труд. Основните моменти в статията са: Въведение – исторически предпоставки за глобализацията; Глобализираната икономика като проявление на либералната идеология; Социални измерения на глобализираната икономика; Новите форми на труд; Прекариятът – новата глобална класа; Личността на прекариата. Статията завършва с извода, че: най-дълбокото значение, носено от идеята за глобализацията, е това за непредвидимия, неподчинен на правила и самостоятелно развиващ се характер на нещата в света. Идеята за универсализация носи надеждата и намерението за създаване на порядък, точно както понятията цивилизация, развитие, конвергенция и консенсус, т.е. универсален ред. Същевременно е обявено намерението да се уеднаквят жизнените условия на всички и навсякъде, така че всеки да има равни възможности за живот.

Abstract: This article aims to present a philosophical and sociological view of the dimensions of globalization as an economy and new types of work. The main points in the article are: Introduction - historical preconditions for globalization; The globalized economy as a manifestation of liberal ideology; Social dimensions of the globalized economy; New forms of work; Precariat - the new global class; The personality of the precarium. The article concludes with the conclusion that: the deepest meaning of the idea of globalization is that of the unpredictable, unruly and self-evolving nature of things in the world. The idea of universalization carries the hope and intention of creating order, just as the concepts of civilization, development, convergence and consensus, ie. universal order. At the same time,

the intention has been announced to unify the living conditions of everyone and everywhere, so that everyone has equal opportunities for life.

Ключови думи: глобализация, икономика, нови измерения на труда

Keywords: globalization, economy, new dimensions of labor

1. Въведение – исторически предпоставки за глобализацията:

„Човешките същества мислят чрез истории, а не чрез числа, факти или равенства, и колкото по-проста е историята, толкова по-добре. През XX век елитите в Ню Йорк, Лондон, Берлин и Москва формират три внушителни истории с претенцията да обяснят и да предскажат бъдещето на целия свят“. Фашистката история извежда борбата между нациите, която завършва с победата на една човешка група, насилствено подчинила всички останали. В комунистическата история централна е класовата борба, в края на която всички групи са обединени в централизирана социална система, гарантираща равенство дори на цената на свободата. Либералната история представя борбата между свободата и тиранията и описва свят, в който всички хора ще живеят в свободно и миролюбиво сътрудничество при минимален контрол от центъра дори с цената на известно неравенство. Конфликтът между тези три истории се разгръща през Втората световна война, в която фашистката отпада, а в края на 80-те години и комунистическата. Либералната история става водач и ръководител за бъдещето на света – или поне такава е възприятието на глобалния елит (Harari, 2019: 15).

Тезата на либералния модел е, че човечеството е живяло хиляди години при потиснически режими, които ограничавали политическите права, икономическите възможности и личните свободи на личността, както и строго ограничавали движението на хора, стоки и идеи. Но хората се борят за свободата си и стъпка по стъпка тя се утвърждава. Демократичните режими постепенно изместват диктатурите, свободната инициатива надвива икономическите ограничения, хората вече мислят самостоятелно без да се подчиняват сляпо на традиции и свещеници. Но се оказва, че мирът и благоденствието не процъфтяват, а бедността се увеличава, на което отговорът е: да дадем на хората още свобода. „Съгласно тази либерална панацея, приета с леки изменения от Дж. У. Буш и Б. Обама само ако продължим да либерализираме и глобализираме нашите политически и икономически системи, ние ще постигнем мир и благоденствие за всички“. От 90-те години на XX век този лозунг се превърна в мантра за почти всички страни, а тези, които отказаха, „останаха на грешната страна на историята“ (Бил Клинтън). Но финансовата криза от 2008 г. разколебава увереността, а

Брекзит и избирането на Д. Тръмп са реперите за огромната вълна на разочарование дори в същинските либерални държави в Западна Европа и Северна Америка. Някои прозряха, че им се нрави стария йерархичен свят и те не искат да се откажат от своите расови, национални и полови привилегии. Други стигнаха до извода, че либерализмът и глобализмът дават власт на малоброен елит за сметка на масите (Harari, 2019: 18-19).

2. Глобализираната икономика като проявление на либералната идеология

Табл. 1 Либералното фиксирано меню според Ювал Харари (като между тези шест компонента съществуват силни зависимости, като напредъкът в един изисква и стимулира напредък и в останалите)

	Национално ниво	Международно ниво
В икономически план	Свободни пазари; Приватизация; Ниски данъци	Свободна търговия; Глобална интеграция; Ниски тарифи
В политически план	Свободни избори; Върховенство на закона; Права на малцинствата	Мирни отношения; Многостранно сътрудничество; Международни закони и организации
В личен план	Свободни избори; Индивидуализъм; Разнообразие; Равенство между половете	Свобода на придвижването; Миграция

„Компанията принадлежи на хората, които инвестират в нея, а не на нейните служители и снабдители, нито пък на местността, в която е разположена“. Този цитат от доклад на Албърт Дънлоп избира Зигмунт Бауман за начало на книгата си „Глобализацията. Последиците за човека“. И подчертава, че тази констатация на известния предприемач е приета на доверие, самоочевиден постулат, който не подлежи на дискусия. Част от „войната за независимост от пространствените граници, ... с резултат неумолимото затягане от страна на центровете, вземащи решения, и изчисляването, служещо за негова основа – освободено от териториални ограничения [предприемачество], т.е. ограниченията на локалността“. Участниците – работници, доставчици, транспорт – са местно обвързани, те не могат да се преместят. Единствено

акционерите в компаниите не са териториално ограничени, свободни са да преместят компанията, където решат, че ще имат по-големи дивиденди, без да се интересуват за последиците за общността, която напускат (Bauman, 1999: 27-29).

За обезличаване на териториалността като ограничаващ фактор значение има бързият прогрес на транспортните средства – влак, автомобил, самолет, което прави всяка една точка по света достъпна. Това според Бауман ерозира всякакви локално укрепени социални и културни „цялости“, процес, уловен от формулата на Тьонис за модерността като преминаване от *Gemeinschaft* към *Gesellschaft*. И сред техническите фактори, допринесли за подвижността, най-важно се оказва транспортирането на информацията особено когато няма телесни носители. Изобретяването на World Wide Web направи информацията моментално достъпна в целия свят (виж Bauman, 1999).

Ралф Дарендорф също счита, че разбиването на биполярния модел от времето на Студената война през 1989 г. отключва процеси, чиито етикет е глобализацията. Тези процеси са нови икономически и социални сили, които не са нито продуктивни, нито обслужващи. Те са информационни, т.е. технология, която предоставя информация навсякъде и всекиму (виж Darendorf, 2004).

Благодарение на свободната търговия и свободното движение на капитала и финансите, икономиката все повече се освобождава от политически контрол, т.е. от суверенните държави се очаква да изпълняват „уравновесен бюджет“ с цел по-силна държавна намеса в подкрепа на бизнеса и на защита на населението от по-осезаемите последици на пазарната анархия. Слабите държави са именно това, от което Новият световен ред се нуждае, за да се поддържа и самовъзпроизвежда. Слабите, квазидържави могат лесно да бъдат сведени до изпълнители на (полезната) роля на райони, наблюдавани от полицията, с осигурен минимум ред, за да върви бизнесът без заплаха за свободата на международните компании (Bauman, 1999: 90-91).

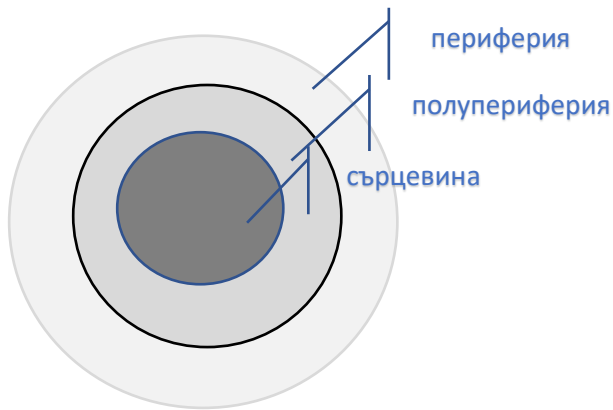
Пиер Бурдийо дори нарича либералната доктрина „математическа фикция“, един метанаратив на пазарния фундаментализъм, който почива единствено на логиката на икономическата ефикасност (виж Dimitrova, 2016).

3. Социални измерения на глобализираната икономика

Преди 1970 г. социалните учени обсъждат обществата като представители на Първия, Втория и Третия свят, според нивото на индустриализацията и урбанизацията си. На „неразвитите“ държави се препоръчва повече капитализъм, индустрия и

урбанизация. Но макросоциологическата перспектива на Уолърстейн (1974; 1980; 1989) предлага една модерна система на света (Giddens, 2009: 128-129).

Фиг.1 Модерна система на света на Уолърстейн

Според нея съществува един свят, в който държавите са разположени концентрично една спрямо друга, съобразно капиталистическите им икономически връзки. По време на колониализма някои от тях са се възползвали от ресурсите и работната ръка, поради което са натрупали капитал (Великобритания, Нидерландия, Франция), който стимулира собствените им икономики. Частично тяхното присъствие в колонизираните страни индуцира и тяхното развитие. Възможно е отделни страни да се придвижат към сърцевината, като някои скоро индустриализирани общества, а други да изпаднат към полупериферията и периферията, но структурата на модерния свят не се променя. Теорията на Имануел Уолърстейн разширява теорията на Маркс за междукласовата борба на глобално ниво. И така периферията се превръща в работещата класа, докато сърцевината оформя експлоататорската капиталистическа класа. (Giddens, 2009: 128-129).

Антъни Гидънс описва ефекта на глобалното разпространение на модернистичните тенденции, които произвеждат един „свят беглец“ (runaway world), в който никой и никое правителство не са под пълен контрол. За разлика от Маркс, който използва образа на чудовище за описание на модерността, Гидънс я оприличава с „да се возиш на булдозер“ по неравен терен и извежда онтологичната сигурност и екзистенциално безпокойство/тревожност като амбивалентни чувства, съпреживявани едновременно. Глобалната модерност е форма на социален живот, откъсната от предишните форми - от традициите и семейството, и принуждава човек да вярва в абстрактни системи („фикциите“ на Ювал Харари), като производството на храни,

международната банкова система, регулациите за околната среда и др. (Giddens, 2009:141).

Ралф Дарендорф също говори за абстракциите, водещи до предимство и власт в глобалната икономика. Това са „трите К“ – концепции, компетентност, контакти, които са аполитичният тон на меритократичната структура, която очертава два свята. Но тъй като всички проявления на либерализма се разгръщат не само в икономическата сфера, но и в личностен и политически план, то индивидуализмът води до разпад на общностните структури и традиционни ценности. Манифестира се потребителската култура, моментно удоволствие, загуба на дългосрочните ориентири и релативизъм на ценностите (виж Darendorf, 2004).

Според Бурдийо тези, които взимат решенията – финансисти, собственици на доходоносни предприятия, управители на големи корпорации, включително политици и държавници – привнасят своята символна власт към отношенията на принуда (трудовете договори). Те разполагат с икономическите ресурси да определят назначенията, заетостта и заплащането. Това рационално господство налага експлоатацията, конкуренцията, несигурността, йерархичната зависимост и разрушаването на по-рано извоюваните социални гаранции. Всичко това подкопава естественото коопериране и колективната солидарност. Стига се до социална джунгла, война на всички срещу всички на всяко едно ниво от йерархията (виж Dimitrova, 2016).

4. Новите форми на труд

Съвременето се характеризира с криза на индустриалната цивилизация поради ограничение в екстензивното развитие вследствие на екологичните промени и произтичащите от тях ограничения в производствените условия. А и поради развитието на информационните и технологичните платформи напоследък се налагат понятията „общество на икономиката на знанието“, „иновационен тип развитие“ и прочие. Това налага преразглеждане на социоикономическия модел на взаимодействия. Поради наслагване на кризата на индустриализма и системно-структурната криза на неолибералния модел на капитализма се оформят нови модели на труд и нов тип класова стратификация. Очаква се в следващите 5-10 г. работните позиции за 60-70% от „сините якички“ и 45-50% от „белите якички“ да изчезнат (Stefanov).

Първата форма на съвременния труд е когнитариатът (въведен от Франко Берарди) или „работниците на знанието“ – програмисти, научни работници, инженери, лекари, архитекти и др. Инфотрудът е все по-привлекателен в постиндустриалното

общество, но успоредно с него се развива и синдрома на депресивната паника като патология, предизвикана от социалните условия, свързани със засилващата се вътре в трудовата общност конкуренция за работни места. Друга форма на съвременния труд е прекариятът (въведен от Гай Стендинг) – с високо образование, но без работа, с неустойчива заетост, депрофесионализация, загуба на самоидентификация, отказ от създаване на семейство и раждане на деца. Трета форма е лумпенпролетариатът, който по време на капитализма е най-нисщата форма на работничеството. Но в условията на неолибералната икономика тази класа изпада до подкласата на маргиналите без ясно социално-класово съзнание, нерядко със съмнително поведение, в някои страни и с определена етническа или религиозна принадлежност. Те се различават от другите две изброени форми, които също могат да изпаднат в бедност, по вътрешната нагласа и модел на социално поведение – дистанциране от труда. В този смисъл могат да бъдат определени като антисоциална група, несъвместима с базовото условие за съществуване на обществото – общественополезния труд (Stefanov).

Защо обаче е нужно да се създава труд, който вече е излишен, пита Дарендорф. И аргументира с идеологията на труда – ценност за западното общество, според която трудът не само задоволява битийните потребности, но представлява и ключ към правата на човека и следователно към социалната държава. Трудът дава самоуважение, дори смисъл на живота. Класическите капиталисти (от миналото) се нуждаят от труда, за да използват продуктивните му сили. Джон Мейнард Кейнс успява да дефинира дори съзнателно регулиране на търсенето, за да изпрати отново безработните на работа и да запази функционирането на капитализма. Капиталът притежава властта, но трудът е задвижващият лост. Днес глобалната класа се нуждае от компютри, а не от работници. Опитите на държавите да се справят с безработицата чрез преквалификации, социални помощи, временни работни позиции са симптоматично лечение, а причината остава и се възпроизвежда. Стимулирането на образованието се оказва също неработещ подход, тъй като все по-голяма част от населението е образована, но дипломите се оказват ненужни за работните места, което задълбочава обезсмислянето на индивидуалното битие. „Докато глобалната класа се забавлява в интернет, кисне на телефона и пълни по този начин банковите си сметки, други хора водят непреднамерено живот, съставен от непостоянна работа, непостоянни престъпления и непостоянни забавления. Трудовото общество, което спояваше в едно цяло малката свободна класа на върха с лумпенизирания пролетариат на дъното, се разпада“ (виж Darendorf, 2004).

5. Прекариятът – новата глобална класа

През 2011 г. Гай Стендинг формулира тезата си, че се намираме в средата на една глобална трансформация, болезнена конструкция на глобалната пазарна икономика, чийто проявления се наслаждат върху старите национално-класови структури. И очертава нова социално-стратификационна пирамида (виж Standing, 2016). На върха се намира елитът – с рентниерски доходи и огромна политическа власт, следван от салиариата – група с трудова сигурност и социални обезпечения (пенсия, медицинска застраховка, платен отпуск). Под тях е увеличаващата се група на професионалистите, които не търсят трудова сигурност (за работните си места), но „френтично правят пари“ и са застрашени от синдрома на прегарянето. Следва „старата“ работническа класа, пролетариатът, заради когото социалната държава беше постигната – със стабилна работа на пълно работно време и добавки спрямо заслугите, което обаче представлява норма на живот, обезсмислена заради свиването на пазара тази норма на живот се обезсмисля (виж Standing, 2016).

На следващото ниво по доходи е нарастващият прекарият, който не е подкласа, доколкото глобалният капитализъм търси работна сила със старите характеристики, но без социални придобивки. Прекариятът в този смисъл се отличава по липсата на контрол върху времето си и по производствените отношения – бива принуждаван да приема нестабилна работа. Въпреки че и в миналото са съществували по-нежелани позиции, краткосрочни договори, договори за работа по проекти и стажове, сега прекариятът е експлоатиран с повече извънработни часове и с работа извън работното място, които не само че не се заплащат, но и не се отчитат. Това води до „прекариатизирано“ мислене, т.е. чувството за липса на самостоятелен контрол на времето. Освен това новите икономически условия (на глобалната икономика) не позволяват да се създаде професионална идентичност или наратив, който осмисля живота. Оттук произтича екзистенциалната несигурност, която върви и с факта, че за първи път в историята много хора имат по-високо образование, отколкото работната им позиция изисква. По отношение на доходите – за последните 30 години в най-богатите държави в света (от Организацията за икономическо сътрудничество и развитие) се наблюдава стагнация на доходите, докато заплатите стават все по-променливи, което намалява перспективите за възходяща мобилност и увеличава риска от пропадане (виж Standing, 2016).

Прекариятът е постоянно изправен пред капана от бедността. „Ако сте прекарият, останете без работа и успеете да получите помощи, ще се изправите срещу

80% или дори 100% данъци от нископлатената работа, която Ви предлагат. Но това е, което политиците принуждават прекариата да приеме“. Той живее в икономическа несигурност, обикновено в хроничен дълг, в който едно погрешно решение или заболяване може да го прикове към подкласата, да го изключи от обществото, да го заклейми и дори да доведе до преждевременна смърт (виж Standing, 2016).

Прекариятът има още една отличителна черта – той е първата социална класа в историята, която губи придобити права – културни, граждански, социални, икономически и политически. Прекариятът е редуциран до молител. Значението на думата в латинския език е „да получиш чрез молитва“. Той трябва да се моли за услуги, за благотворителност, което е деградиращо и стигматизиращо (виж Standing, 2016). Четирите А са социалните характеристики на прекариата: Anxiety – тревога поради несигурното съществуване; Alienation – отчуждение поради неудовлетворението от работата, от честата ѝ смяна, от ниския ѝ престиж; Anomie – невъзможност за самоидентификация поради разкъсване на социалните връзки; Anger – произтичащ от гореизброените (Stefanov).

На дъното на пирамидата стоят безработните/лumpенизираният прекариат.

6. Личността на прекариата

Сред прекариата Гай Стендинг различава три фракции, обединени от чувството за лишение спрямо другите и спрямо времето. Атавистите са изпаднали от „старата“ работническа класа, те не са особено образовани и чувстват, че нямат това, което са имали родителите им, като страдат заради истинно или въображаемо минало. Обикновено слушат популистите, които обвиняват „другите“ – мигранти, чужденци, бежанци или друга група, лесна за демонизиране. Те подкрепиха Брекзит и са с крайнодесни убеждения (виж Standing, 2016).

Втората група са носталгиците – мигранти или други малцинства, които се чувстват лишени от настоящето, от дома, от принадлежност. Те осъзнават молителския си статус и са политически неактивни. Но под голям натиск могат да избухнат в ярост (виж Standing, 2016).

Третата фракция са прогресивистите, които се чувстват лишени от бъдеще. Те са с колежанско образование и обещание за кариера, дадено от техните родители, учители, политиците, но осъзнават липсата на бъдеще и живеят с парични дългове заради образованието си. „Те са опасни, но в позитивен смисъл – няма да подкрепят популисти, но и ще отхвърлят старите консервативни или социалдемократически

политически партии. Интуитивно те търсят новите политици от Рая, не гласуват за политици от мейнстрийма, отразено в намалената избирателна активност. Те започнаха да очертават бъдещето отново, съживявайки триединството на Просвещението – свобода, равенство и братство“ (виж Standing, 2016).

7. Статистика за България

По данни на Националния статистически институт линията на бедност в България за 2020 г. е 451,00 лв спрямо 308,20 лв през 2016 г. Относителният дял на бедните (с включени пенсии) за същия период се увеличава от 27,9% на 29,9% (виж, NSI, 2021).

Коефициентът на Джини се променя от 37,7 на 40 (при средна стойност за Европа около 31), което е най-високото ниво поне от Втората световна война насам и е явна характеристика за неравномерното разпределение на благосъстоянието сред населението (виж Kandilarov, 2021).

Основният фактор за бедността е икономическата активност, показват данните. Работещите бедни намаляват за периода 2016-2020 г. – от 11,6% на 9,7%, като при работещите на непълно работно време рискът от изпадане в бедност е четири пъти по-висок спрямо работещите на пълно работно време (виж NSI, 2021).

По отношение на материалните лишения националната статистика изследва девет индикатора, като определя, че в поне четири от тях положителен отговор дават 19.4% от населението (виж NSI, 2021).

Комбинираният индикатор за риск от бедност и социално изключване през 2016 г. е 40,4% от населението, а през 2020 г. – 32,1% (виж NSI, 2021).

В европейските изследвания се проследяват и социалните несигурности, като фактори за социалното изключване. Установена е права зависимост между субективното чувство за лична безопасност, загуба на работата, понижаване на доходите с възрастта, загуба на дома и вероятността от социално изключване. Обяснението е, че една несигурност след време индуцира следваща и се стига до т.нар. мултиплиена социална несигурност. „Несигурността в бъдещите материални условия се изразява в наличието на опасности, най-вече от безработица, заболяване и остаряване“ (Eurofound, 2017:79).

За 2016 г. индексът на социално изключване за България е 2,7 – най-високият в Европейския съюз, като средната стойност е 2,1. За хората с най-ниски доходи е 2,47; за

краткосрочно безработните е 2,45; за дългосрочно безработните е 2,84; за работещите е 2,05 (Eurofound, 2017:93).

Пандемичната 2020-2021 г. също допринесе за влошаване на жизнените ситуации за българите. Данните до месец април показват, че 67% срещат затруднения да свържат двата края при средна стойност за Европейския съюз от 45%. Влошената икономическа ситуация повлия негативно на финансовата стабилност, като данните показват увеличаване на неравенството в доходите, което увеличава още повече групата на хората, изправени пред опасността от бедност и социално изключване (Ahrendt, D. et al. 2021).

8. Заключение

Най-дълбокото значение, носено от идеята за глобализацията, е това за непредвидимия, неподчинен на правила и самостоятелно развиващ се характер на нещата в света. Идеята за универсализация носи надеждата и намерението за създаване на порядък точно, както понятията цивилизация, развитие, конвергенция и консенсус, т.е. универсален ред. Същевременно е обявено намерението да се уеднаквят жизнените условия на всички и навсякъде, така че всеки да има равни възможности за живот (виж Bauman, 1999).

Макросоциалните ѝ проявления се мултиплицират и в мезо- и микросоциален план, което индуцира още повече глобалните промени. Гай Стендинг нарича това „подвижни пясъци“ – в тях не можеш да останеш неподвижен.

Татяна Петкова описва глобализацията като фундаментален и многолик процес с двойствени последици в битието на съвременния човек. Освобождава го от традиционните обвързаности, но и произвежда нуждата и условията от виртуално бягство от реалността. В този смисъл глобализацията създава пространства за физическа, професионална и социална подвижност, но и сегментира обществата на елити и останала част. Тя руши границите в традиционните общества, но и тези пред рисковете, които съвременният човек е принуден да приеме. Прямо антропологическите си последици глобализацията не може да бъде оценявана нито с термините на комфорта, нито на апокалипсиса (Petkova, 2013: 216-217). Според Олброу във всяка проява се виждат както шансове, така и заплахи, затруднения и предизвикателства за обществото и човека. Въздействията ѝ се усещат непосредствено в текущия живот и в личното обкръжение на човека без значение къде се намира по света (Petkova, 2013:110).

Цитирана литература:

Ahrendt, D., Mascherini, M., Sandor, E. (2021). Living, Working and COVID-19 e-survey data. Eurofound. [Living, working and COVID-19 \(Update April 2021\): Mental health and \(europa.eu\)](#).

Bauman, Z. (1999). Globalizatsiyata. Posleditsite za choveka. Sofia: Lik.

Darendorf, R. (2004). Globalnata klasa i novoto neravenstvo. V: Sotsiologiyata kato shans (sast. L. Deyanova). Sofia.

Dimitrova, M. (2016), 14 noemvri. Pier Burdiyo i sotsialnata filosofia. Pier Burdiyo i sotsialnata filosofia – Magnifisonz.

Eurofound (2017), European Quality of Life Survey 2016: Quality of life, quality of public services, and quality of society, Publications Office of the European Union, Luxembourg [European Quality of Life Survey 2016 | Eurofound \(europa.eu\)](#).

Giddens, A. (2009). Sociology. 6th edition. Cambridge: Polity Press.

Harari, N. Yu. (2019). 21 uroka za 21-vi vek. Sofia: Iztok-Zapad.

Kandilarov, E. (2021), February. Bulgaria Social Briefing: The Changes in Bulgarian Social Strata in the Past 30 Years. Vol. 37. №3 (BG). China-CEE Institute.

Natsionalen statisticheski institut. (2021). Indikatori za bednost i sotsialno vklyuchvane prez 2020g. Indikatori za bednost i sotsialno vklyuchvane obshto za stranata | Natsionalen statisticheski institut (nsi.bg).

Petkova, T. (2013). Globalizatsiyata kato uchast choveshka. Sofia: IK UNSS.

Standing, G. (2016), 9 November. Meet the Precariat, the New Global Class Fueling the Rise of Populism. [Meet the precariat, the new global class fuelling the rise of populism | World Economic Forum \(weforum.org\)](#).

Stefanov, N. Kognitariat, prekariat i lumpenproletariat – novite formi na trud i sashtestvuvane v savremennite uslovia po sveta i u nas. (DOC) Kognitariat prekariat i l | Nako Stefanov - Academia.edu.